

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI İNGİLİZ DIŞ POLİTİKASI: İMPARATORLUK YAŞIYOR MU?

Arş. Gör. Göktürk Tüysüzoğlu*

ÖZET

19.yüzyılın tamamına damgasını vurmuş olan Büyük Britanya İmparatorluğu kuşkusuz tarihte var olmuş olan en önemli uygarlıklardan birisiydi. Tabii ki, Büyük Britanya İmparatorluğu tarihin gördüğü tek imparatorluk değildi ancak güç ve uygulanan politikalara baktığımızda bu imparatorluğun diğerlerinden çok farklı olduğunu görürüz. Çoğu tarihçi ve uluslararası ilişkiler uzmanı 16.yüzyılda İspanya ve Portekiz'in, 17.yüzyılda da Hollanda'nın Britanya'nın oluşturduğu imparatorluğa benzer sömürge imparatorlukları oluşturduğunu bilir. Ancak, İngiltere bu imparatorluklara göre çok daha sistemli politikalar üretmiş ve gücünü çok mantıklı bir şekilde kullanmasını bilmiştir. Zaten, bu sayede Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar dünya coğrafyasının beşte biri Büyük Britanya İmparatorluğu'nun elinde bulunuyordu. Bu imparatorluk II. Dünya Savaşı'nın ardından dağılmış gibi görünse de, zaman zaman İngiliz Dış Politikası'nda kendisini gösteren ve ulus devlet yaklaşımlarından farklılıklar gösteren bazı yaklaşımlar, bu devletin hala imparatorluk özellikleri taşıdığını göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Viyana Kongresi, İngiliz Milletler Topluluğu, Kara Hâkimiyeti Teorisi, Deniz Hâkimiyeti Teorisi, Avrupa Birliği.

BRITISH FOREIGN POLICY AFTER THE SECOND WORLD WAR: IS THE EMPIRE ALIVE?

ABSTRACT

The British Empire which had labelled the 19th century in full extent, was one of the most significant empires that came into existence. Of course, the British Empire is not a unique one that the history have witnessed. Nevertheless, if we look at the extent of power and the policies which had implemented, we will see that this empire is different from the others. Many historians and the experts of international relations know that the Spanish and Portuguese Empires in 16th century and the Dutch Empire in 17th century had created empires which were similar to the British one. Nevertheless the British Empire produced more systematic policies than the Spanish, Portuguese and Dutch Empires did, and used its power logically. After all, the British Empire had possessed one fifth of the world till the end of the First World War. This empire looks to be dispersed after the Second World War but some approaches in contemporary British Foreign Policy, which are different from the modern nation state approaches, shows the imperial characteristics of this state.

Keywords: Congress of Vienna, COMMONWEALTH, Heartland Theory, Sea Power Theory, European Union

* Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, gktrkt@gmail.com

1. BÜYÜK BRİTANYA İMPARATORLUĞU'NUN GÜCÜNÜN KAYNAKLARI:

Bu gücün en önemli kaynakları olarak; Britanya'nın bir ada ülkesi olması nedeniyle Kara Avrupası'ndaki sorunlardan kendisini soyutlayabilmiş olması, Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiren ilk ülke olması, dini problemlerini erkenden çözmüş ve kiliseyi devletin kontrolüne almış olması, ada ülkesi olmanın getirdiği bir zorunluluk olarak denizcilikle ve deniz ticareti ile yakından ilgilenmesi ve gemicilikte kaydettiği muazzam gelişim, 17.yüzyılın ortalarında diğer Avrupa ülkelerinden önce büyük mücadeleler sonucu kendi doğasına en uygun siyasal sistemi oturtmuş olması gösterilebilir.

Denizlere hâkim olmak o zamanın en önemli dış politika önceliklerinden biriydi. Bugün hava gücünün önemi neyse o çağda deniz gücü aynı niteliğe sahipti. Büyük Britanya, deniz ticaretine eğilmeye daha 17.yüzyılın başlarında başlamıştı. Gemi yapımında ve coğrafya bilgisinde kaydedilen gelişmeler Britanya'nın gerek Amerika Kıtası'nda, gerekse de Afrika ve Doğu/Güneydoğu Asya'da siyasi ve ekonomik olarak aktif olmasını sağlamıştır. Britanya Devleti'nin koruması ve teşviki ile deniz ticareti muazzam bir gelişim göstermiş ve İngiliz tüccarlar Asya'da, Afrika'da ve Amerika'da büyük karlar elde ederek o bölgelerin ticaretini ve ekonomisini kontrol eder hale gelmişlerdir. Tabii ki, bu durum beraberinde siyasal nüfuzu da getirmiştir.

Ancak, Britanya'nın dünya üzerinde bu kadar etkili olduğu çağlarda dahi bu ülke kendisinin de bir parçası olduğu uluslararası güç sistemini sonsuza kadar denetimi altında tutamayacağını farkındaydı. Evet, Napolyon'un yenilmesinden sonra Britanya'nın gücüne karşı koyabilecek çok büyük bir tehdit ufukta görünmüyordu ve Büyük Britanya, 1815 Viyana Kongresi ile Avrupa güç sistemini denetlemeye başlamıştı ama bu ülkenin her şeyden önce Avrupa Kıtası'nı sürekli kontrol edecek bir kara ordusu yoktu. Şüphesiz deniz gücü çok önemliydi ve bu konuda Britanya'ya yaklaşacak bir güç yoktu; ancak, Avrupa'yı kendi denetimi altında tutmak istiyorsa ciddi bir kara ordusuna da sahip olmak zorundaydı. Kara Avrupası'nı kontrol etmek Hindistan'ı, Pasifik'i ya da Kanada'yı kontrol etmeye benzemiyordu ve Britanya yöneticileri de bunun farkındaydı.¹

Viyana Kongresi (1815) ile tesis edilmiş olan barış Büyük Britanya'nın işine gelmekteydi. Avrupa'nın büyük güçleri Napolyon'un yarattığı tehlikeyi bertaraf ettikten sonra yeniden mutlak monarşilere dönüş yapmışlardı ve tekrar bir tehlike yaşamak istemiyorlardı. Büyük Britanya da Viyana Sistemi'nin en önemli destekleyicisi konumuna gelmişti. Hatta, denizlerde kontrol tamamen Büyük Britanya'ya bile geçmiş sayılabilirdi. Fransa, Avusturya, Rusya gibi güçler Britanya'nın denizlerdeki üstünlüğünü kabul etmiş ve köle ticaretinin engellenmesi görevini dahi Britanya'ya vermişlerdi.

19.yüzyıl Britanya'sı önceki hiçbir imparatorluğun sahip olmadığı bir koza da sahipti: Günümüzün ekonomik küreselleşmesinin o çağda olmaması. Büyük Britanya, endüstriyel dünya ekonomisine egemen olan ülke durumundaydı. Hem de bu konumunu sadece dünyanın üretim üssü olmasına değil aynı zamanda ekonomik model, teknik ve örgütsel öncü olmasına ayrıca finansal ve meta akışına dayalı dünya sisteminin merkezi işlevi görmesine de bağlıydı.²

¹ Hobsbawm, E. , “Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm” , İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008, s.51.

² Ibid. , s.53.

Büyük Britanya, 19.yüzyıl boyunca denizleri kontrol etmekle, sömürgelerindeki sorunları çözmekle ve yeni sömürgeler elde etmekle ilgilenmiş, Kara Avrupası'nın kendisine özgü sorunlarından ve diğer Avrupalı güçlerin kendi aralarındaki mücadelelere müdahale etmekten kaçınmıştır. Kuşkusuz bunun arka planını çok iyi bir şekilde işleyen ekonomik ve siyasi düzenini hiç bitmeyecekmiş gibi duran Avrupa sorunlarıyla meşgul etmemek stratejisi oluşturmaktadır.

Büyük Britanya'nın gittiği yerleri uzun süre büyük problemlerle karşılaşmadan yönetmesinin arkasında uyguladığı yumuşak güç (soft power) unsurlarının da rolü olmuştur.³ Büyük Britanya İmparatorluğu, kontrolüne aldığı topraklara kendi insanlarını da gönderiyor, onlardan İngiliz yaşam biçimini ve inanışlarını buldukları topraklarda yaymalarını istiyordu. Bu şekilde gittikleri ülkelerde İngiliz kültürü ile yoğrulmuş insanlar yaratarak bu topraklarda siyasal ve ekonomik kontrollerini uzun süreli tutmak istiyorlardı. Çünkü İngiliz kültürü ve eğitimi ile yoğrulmuş insanlar önünde sonunda İngiliz Gücü'ne ve politikalarına sıcak yaklaşacaklar ve kendi ülkelerinin yönetimini ele aldıklarında sadık birer İngiliz vatandaşı gibi davranacaklardı. Bugün Hindistan'da ve Pakistan'da en popüler spor türünün kriket olması, Çin anakarasında bulunmasına rağmen Hong Kong'da İngiliz yaşam tarzının egemen olması ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Asya'da İngiliz giyim-kuşam tarzının asillik ifadesi gibi algılanması hep Büyük Britanya İmparatorluğu'nun 'yumuşak güç' unsurunu çok iyi kullandığını gösterir.

1815'den 1914'e kadar geçen zaman dilimi '*Pax Britannica*' olarak kabul edilir. Bu zaman diliminde Büyük Britanya İmparatorluğu'nun özellikle ekonomik alanda dünyanın lideri olduğu açıktır. Tabii ki, ekonomik liderlik beraberinde siyasal liderliği de getirmiştir. Britanya'nın savunduğu serbest ticaret ilkesi, özellikle paralarını altın standardına bağlamalarından sonra diğer Avrupalı devletler tarafından da benimsenmiş ve dünya ekonomik bir liberalizasyon dönemine girmiştir.⁴ Özellikle 1870-1914 arasında günümüzde yaşanan küreselleşmeye benzer bir dönem yaşanmıştır. Büyük Britanya, sonuçta kendi ekonomik sistemini diğerlerine de aktarmıştır. Üstelik bu süreçte Britanya'nın Avrupa'ya karşı herhangi bir askeri müdahalesi yoktur. Diğerleri bu efektif politikayı takip etme zorunluluğu hissetmişlerdir de denilebilir.

Büyük Britanya oldukça uzun sayılabilecek bir zaman diliminde çok büyük bir imparatorluğu yönetmesine rağmen, bu imparatorluğun yöneticileri her zaman için kendilerini uluslararası rakip siyasal güçler denklemine bir birim (aktör) olarak görmüşlerdir.⁵ Yani, İngilizler büyük bir imparatorluk kurmuşlar ve açık ara dünyanın en büyük askeri ve ekonomik gücü olmuşlardır ancak hiçbir zaman sadece o günkü durumlarına odaklanmamışlardır. Aslında, bu imparatorluğun daha çok ticari amaçlarla yaratıldığını söyleyebiliriz. Çünkü bu gücün uluslararası alandaki en önemli temsilcileri dünyanın hemen her yerine gitmiş olan ve devletten çok büyük destek gören İngiliz tüccarlarıdır. Britanya, bir yerde hâkimiyet kurmak istediği zaman oraya önce tüccarlarını göndermiş, daha sonra ise bu tüccar kfilesini Kraliyet Donanması takip etmiştir. Buna örnek olarak Çin'de yaşanan Afyon Savaşı (1839-1842) gösterilebilir.⁶ İngilizler, imparatorluklarının geçici bir dönem için dünyanın en önemli gücü olabileceğinin farkındaydı. Avrupa'daki güçler arasında yaşanan

³ Nye, J. , "**Yumuşak Güç**" ,İstanbul, Elips Kitap, 2005.

⁴ Ferguson, N. , "Hegemony or Empire?" , **Foreign Affairs**, September/October 2003.

⁵ Porter, B. , "British and American Imperialisms Compared" , **History News Network**, 26th June 2006.

⁶ Uçarol, R. , "**Siyasi Tarih: 1789–1999**" , İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000, s.275.

savaşlar ve paylaşım mücadeleleri o dönemki İngiliz yayılmasının en önemli sebebiydi. İngiliz devlet adamları, imparatorluğun merkezi olan Britanya Adaları'nın bir imparatorluğu yönetmek için oldukça yetersiz olduğunun ve imparatorluğun elinde bulunan toprakların merkezden kontrol edilmesinin çok güç olduğunun farkındaydılar. Onların amacı konjonktür gereği oldukça güçlü duruma gelmiş ve dünyanın en önemli deniz gücünü oluşturmuş oldukları bir dönemde olabildiğince fazla sayıda toprağı ele geçirmek ve buralardaki kaynaklardan maksimum biçimde faydalanmaktı. Bu nedenle gittikleri yerlerde iç politik gelişmelere odaklanmıyor, sömürge halklarının iç sorunları ile pek fazla ilgilenmiyor ve daha çok hammadde kaynakları onların ilgi alanını oluşturuyordu.⁷

Britanya İmparatorluğu bu nedenle hiçbir zaman kendi dinini ve siyasal sistemini gittiği yerlere taşımaya çalışmamıştır. Yerel halkı kendi inanışlarını ve kültürlerini yaşama konusunda serbest bırakmış, onlardan yalnızca İngiliz himayesine boyun eğmelerini istemiştir. Buradan da anlaşılabilir gibi bu dönemdeki İngiliz dış politikası misyoner özelliklere sahip bir anlayışı benimsememiştir. Böyle bir anlayış, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de ortaya çıkacak ve Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından da Amerikan Dış Politikası'nın merkezine yerleşecektir.⁸

Büyük Britanya İmparatorluğu'nun yöneticilerinin farkında oldukları bir diğer nokta da İngiliz Askeri Gücü'nün sınırları olduğudur. Büyük Britanya denizlerde çok üstün bir güçtür ve donanması dünyanın en büyük donanması olarak en yakın rakibinin neredeyse 2 katı büyüklüktedir ancak ele geçirilen toprakları elde tutmaya devam etmek için kara ordusuna da gereksinim duyulmaktadır. İşte, İngiliz Gücü'nün en önemli eksikliği de kara ordusudur. Bu nedenle İngilizler, sömürge haline getirdikleri toprakların içerilerine doğru ilerlememekte ve bu toprakları kıyından ve halkın yaşam tarzına fazla karışmadan yönetmektedirler. Çıkacak bir halk isyanı sonrasında buldukları bölgelerden ayrılmak zorunda kalabileceklerinin farkındaydılar. Çünkü İngiliz Kara Kuvvetleri bir imparatorluk için yeterli derecede güçlü değildi. Zaten bu Büyük Britanya İmparatorluğu'nun en önemli eksikliği idi. Aynı sebep dolayısıyla İngilizler, Napolyon'un uyguladığı kara ablukasını da kırmakta oldukça zorlanmışlardı. Yine İngilizler, ne Hindistan'da ne de Çin'de kıyından çok fazla ayrılmamıştır.

Zaten sonraki dönemde İngilizlerin bu zayıflığının farkına varan Almanya, bu zayıflıktan çok iyi yararlanmış ve karalarda üstünlük kurmayı başarmıştır. Ancak, İngiltere'nin gerçekten erişilmez olan deniz gücü İngilizleri her zaman ön plana çıkarmıştır.

Büyük Britanya İmparatorluğu'nun '*Pax Britannica*' dönemini çözümlenmeye çalışan en önemli kuram ABD'li Amiral Alfred Thayer Mahan'ın ortaya koyduğu Deniz Hâkimiyeti Teorisi'dir.

1.1. Deniz Hâkimiyeti Teorisi ve Büyük Britanya İmparatorluğu:

Deniz Hâkimiyeti Teorisi, ABD'li Amiral Mahan tarafından ortaya konulmuştur. Deniz Harp Akademisi'nde başkanlık yaptığı dönemde ortaya koyduğu bu teori daha çok Büyük Britanya İmparatorluğu'nun yükselişi ile alakalıdır. Mahan, İngiltere'ye göre çok daha büyük bir ada devleti olan ABD'nin tıpkı Büyük Britanya İmparatorluğu gibi denizlerde hâkimiyet kurması halinde dünyanın en önemli güçlerinden biri olacağı inancındadır.

⁷ Porter, op. cit. , s. 3.

⁸ Lefebvre, M. , "**Amerikan Dış Politikası**" , İstanbul, İletişim Yayınları, s. 73–74.

Mahan'a göre, 'Denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur'⁹ Mahan, Deniz Gücü'nün Unsurları adlı makalesinde bir devletin deniz gücü olmasının şartlarını şöyle sıralar:

- a) Bir devletin denizle olan coğrafi ilişkisi, denize olan coğrafi konumu,
- b) Devlet toprağının okyanuslarla olan ilişkisinin, kıyı uzunluğunun ve korunaklı limanlarının derinliği ve sayısının fiziksel nitelikleri,
- c) Devlet toprağının genişlemesi ve genişleyen kısmının fiziki coğrafya ile olan ilişkisi,
- d) Nüfus,
- e) Ticarete yatkın bir milli karakter,
- f) Hükümetin karakterinin önemi (despotik, demokratik).¹⁰

Görüldüğü gibi Mahan'ın sıraladığı faktörler içerisinde İngiltere'ye uygun olan birçok madde yer almaktadır. Zaten, Mahan da bu teoriyi ortaya koyarken Büyük Britanya İmparatorluğu'nu kendisine örnek olarak almıştır.

Britanya, hem denizler ve okyanuslara kıyısı olan bir ada ülkesi olarak, hem de sürekli artan bir nüfusa sahip olmasıyla denizlere açılmaya ve denizlerde hâkimiyet kurmaya çok uygun bir ülkeydi. Üstelik küçük bir ada ülkesi olduğu için topraklarını genişletme şansı da yoktu. Büyüyen nüfusun ortaya çıkarabileceği problemleri ortadan kaldırmak için yeni topraklar bulmak gerekiyordu. Çünkü nüfusun artması küçük bir ada devleti olan Britanya'da önemli ekonomik ve siyasi problemleri ortaya çıkarabilirdi. Bu nedenle, Britanya yönetimi yeni tersaneler kurmuş, yeni gemiler üretmiş ve tüccarlarını Britanya'yı zenginleştirmeleri için dünyanın çeşitli yerlerine konumlandırmıştır. İngiliz tüccarları gittikleri yerlerde Büyük Britanya'nın temsilcisi olarak iş görüyor ve bağladıkları karlı anlaşmalarla da hem kendileri zenginleşirken hem de ülke ekonomisine katkı sağlıyorlardı. Çünkü sömürgelerden ucuza alınmış olan hammadde kaynakları deniz yolu vasıtasıyla anakaraya taşınıyor ve dünyanın üretim üssü haline gelmiş olan Britanya'da mamul mal haline getirilip tekrar dünyaya pazarlanıyordu. Bu yolla hem vatandaşlar refaha kavuşuyordu, hem de devlet gücünü arttırıyordu.

Görüldüğü gibi Britanya İmparatorluğu'nun güçlenmesinin ve zenginleşmesinin sebebi denizlere hâkim olmasıydı. İşte, Mahan, bu sistemi büyük bir ada ülkesi olarak ABD'nin de uygulayabileceği inancındaydı. Özellikle 20.yüzyılın başlarında bu strateji ABD'de çok yoğun ilgi görmüştür. Başkan Theodore Roosevelt ve ekibi, ABD'nin dünyanın en büyük güçlerinden biri haline gelebilmesi için Britanya gibi büyük ticaret filoları oluşturması ve bu filoları da güçlü bir donanma ile kuvvetlendirmesi gerektiği inancındaydılar.¹¹ Sonraları ABD'nin de önemli bir deniz gücü haline gelmesinin arkasında Mahan'ın teşvikleriyle Büyük Britanya'yı taklit etmeleri önemli rol oynamıştır. Bu projeyi o kadar çok sahiplenmişlerdir ki, 1922 Washington Deniz Silahları Sözleşmesi ile deniz gücü bakımından Büyük Britanya ile eşdeğer duruma gelmişlerdir. Tabii ki bunda Büyük Britanya'nın, Birinci Dünya Savaşı'ndan zayıflayarak çıkması önemli bir etkendi.

⁹ İlhan, S. , "Jeopolitik Duyarlılık" , İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003, s. 47.

¹⁰ Tezkan, Y. ve Taşar, M. , "Dünden Bugüne Jeopolitik" , İstanbul, Ülke Kitapları, 2002, s. 28.

¹¹ Ibid. , s.29.

Büyük Britanya'nın siyasal ve ekonomik üstünlüğünü açıklamak için ortaya atılmış bir teori olan Deniz Hâkimiyeti Teorisi daha sonraki dönemlerde önemini yitirmiştir. Hem Britanya'nın denizlerdeki üstünlüğünü kaybetmesi, hem Kara Hâkimiyeti Teorisi ve Kenar Kuşak Teorisi'nin ön plana çıkmasıyla Deniz Hâkimiyeti Teorisi arka planda kalmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda Hava Gücü'nün önemini ortaya çıkması denizlerin önemini yitirmesine neden olmuştur. Ancak, yine de hem Britanya, hem de İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD, denizlere büyük önem vermiş ve dünyanın çeşitli yerlerinde deniz üsleri kurmuşlardır. Zaten, denizlerin stratejik önemini kaybetmediği Soğuk Savaş sırasında Falkland Savaşı'nda, Küba Krizi'nde, Soğuk Savaş sonrasında da Birinci ve İkinci Körfez Savaşları'nda açıkça ortaya çıkmıştır.

Denizlere hâkim olmanın önemini ilk kavrayan ülke olan Britanya'nın, bugün bile dünyanın çeşitli yerlerinde 14 adet deniz üssü bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki, İngiltere imparatorluk anlayışını terk etmiş olmasına rağmen hala denizlerde egemen bir güç olmayı sürdürmektedir.

1.2.Kara Hâkimiyeti Teorisi ve Büyük Britanya İmparatorluğu:

Denizlere hâkim bir imparatorluk olan Britanya İmparatorluğu özellikle 20.yüzyılın başlarından itibaren gücünü yitirmeye başladı. Bunun birçok sebebi bulunmaktadır. Ancak en önemli sebepler olarak; Almanya'nın 1871'de ulusal bütünlüğünü sağlayarak Avrupa'nın ortasında büyük bir güç olarak ortaya çıkması ve İngiltere'nin yıllardır yararlanmakta olduğu Avrupa Ahengi'ni bozması, Almanya'nın 1890'lardan itibaren yeni sömürgeler elde etmek için dünyanın çeşitli bölgelerinde İngilizlere rakip olmaya başlaması, İngilizlerin karalardaki zayıflığının daha da görünür hale gelmesi, İngilizlerin azalan ekonomik ve siyasal gücü en önemli etkenler olarak görülebilir.

Bunun yanında ilerleyen yıllarda yeni gelişmeler de ortaya çıkacaktır. Özellikle ABD'nin denizlerde ve endüstride İngilizlere rakip haline gelmesi, 1917 Ekim'inde Rusya'da yaşanan devrim ile dünyanın yeni bir siyasal ve ekonomik sistem ile tanışması ve Japonya'nın 1905 sonrası benimsediği militarist yaklaşım Büyük Britanya İmparatorluğu'nun gücünü yitirmesinde önemli birer etken olarak ortaya çıkacaktır.

Britanyalılar, imparatorluğu çok uzun yıllar yürütemeyeceklerini başından beri biliyorlardı. Bu nedenle 20.yüzyılın başlarından itibaren çok çeşitli stratejiler üzerinde durmaya başladılar. İşte, onlardan en önemlisi Sir Halford Mackinder'in ortaya koyduğu Kara Hâkimiyeti Teorisi'dir.

Mackinder, dünyayı 3 bölgeye ayırmış ve Asya, Avrupa, Afrika bütünü Dünya Adası olarak tanımlamıştır. Batıda Volga, doğuda Sibiry, güneyde Himalayalar ve kuzeyde Buz Denizi arasındaki bölgeyi Heartland (Kalpgah) ya da merkez bölgesi olarak kabul etmiş ve Avrupa Rusya'sını da merkez bölgesinin içinde görmüştür¹². Mackinder, merkez bölgesinin etrafında bir iç kenar bölge ve bir de dış kenar bölge olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre Avrupa, Ortadoğu, Hindistan ve Çin iç kenar bölgeyi oluşturmaktadır. Dış kenar bölge ise İngiltere, Afrika, Avustralya, Japonya ve ABD'dir.¹³ Mackinder, Doğu Avrupa'nın önemine dikkat çekmiş ve Doğu Avrupa'yı kontrol eden merkez bölgesini (kalpgah) kontrol eder, merkezi kontrol eden de dünyayı kontrol eder diyerek Kara Hâkimiyeti'nin önemini vurgulamıştır.

¹² İlhan, op. cit. , s. 46.

¹³ Tezkan, Y. , Taşar, M. ,op. cit. , s. 77.

Mackinder, Rusya'nın merkeze yakın olması sebebiyle çok önemli bir ülke olduğunun altını çizmiş ve kalpgahı kontrol etmeye en yakın ülke olduğunu belirtmiştir. Ancak, Mackinder Rusya'dan çok Almanya'dan çekindiğini de ortaya koymuş, Almanya'nın merkez bölgesini ele geçirip kıta egemenliği sağlarsa durdurulamayacağını söylemiştir.

Bu da zaten yapılması gerekeni çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Britanya İmparatorluğu, dünya üzerindeki egemenliğini sürdürmek istiyorsa Fransa ve ABD gibi denizlerde güçlü olan ülkeleri de yanına alarak ve bir ittifak oluşturarak Almanya'ya karşı koymalıdır. Her ne kadar Britanyalılar karada güçsüz olsalar da Fransa'nın güçlü bir kara ordusu vardı ve Fransız Ordusu Britanyalılar ve Amerikalılar tarafından desteklenirse Almanya'ya karşı başarılı olmaması mümkün değildi. Zaten, I.Dünya Savaşı aslında Kara Hakimiyeti Teorisi'nin üzerinde durduğu ittifakı sağlamıştır. Britanya ile Fransa ittifak yapmış, Rusya'yı da yanlarına almış (teoride belirtilmemesine rağmen) ve savaşın sonlarına doğru Rusya'nın çekilmesi ile oluşan boşluğu ABD doldurmuştu. Sonuçta Almanya kıta egemenliğini sağlayamamış ve savaşı kaybetmişti. Aslında, I.Dünya Savaşı daha çok Fransa'nın kuzeyi ve kuzeydoğusunda geçmesine rağmen yine denizci güçlerin karacı bir imparatorluğa karşı başarısı olarak görülebilir. Çünkü hem Britanya hem de ABD karada mücadele etmekte olan Fransızlara yoğun silah ve hammadde desteği vermiş, ayrıca Alman Donanmasını da etkisiz kılmışlardır. Sonuçta tek başına kalmış olan Almanya'nın gücünün bir süre sonra kesileceği bariz bir şekilde ortadaydı.

Açık bir şekilde görüldüğü gibi Mackinder'in teorisi tamamen Britanya İmparatorluğu'nun gücünü korumasını amaçlıyordu. Britanya, eskisi kadar güçlü olmamasına rağmen bu teorinin ortaya koyduğu kıstasları uygulayarak savaştan galip çıkmasını ve imparatorluğunu bir müddet daha yaşatmasını bilecektir.

Büyük Britanya İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'ndan galip bir devlet olarak çıkacak ve Fransa ile ortak bir şekilde oluşturduğu Versailles Sistemi İngiltere'nin en önemli rakiplerinden biri olan Almanya'yı adeta bitme noktasına getirecektir. Britanya İmparatorluğu, 1920'lerden sonra ise gücünü kaybettiğini çok açık bir şekilde görecektir. Gerek Hindistan'da yaşanan iç sorunları halletmekteki yetersizliği, gerek bağımsız Türkiye'nin ortaya çıkmasını engelleyememesi, gerekse de ekonomik anlamda içine düştüğü kriz, İngilizleri daha tedbirli davranmaya ve tekrar bir savaşı ortaya çıkaracak koşulları önlemek için harekete geçmeye itmiştir.

1922 tarihli Washington Deniz Silahları sözleşmesiyle Britanya, 117 yıldır elinde bulundurduğu tartışmasız deniz üstünlüğünü ABD ile paylaşmaya başlamıştır. Yine, İngiltere'nin desteği ve teşvikleriyle Avrupa'da barışı ve istikrarı sağlaması planlanan Locarno Antlaşmaları imzalanmış, Briand-Kellogg Paktı'na İngiltere de katılmıştır.¹⁴

İngilizler bu uygulamalarla Avrupa'da tıpkı eskisi gibi (1815-1914 dönemi) bir denge ve barış dönemi yaratmak ve sömürgelerindeki sorunlarına eğilmek istiyorlardı. İngilizlerin, sömürgelerdeki sorunların yanı sıra çok ciddi ekonomik sorunları da vardı. Her şeyden önce İngiltere dünyanın endüstri merkezi olma konumunu kaybetmişti. Başta ABD olmak üzere birçok devlet İngiltere'ye bu alanda rakip olmuştu. Ayrıca, İngilizlerin Birinci Dünya Savaşı'nda ABD'den çok ciddi miktarda borç para almış olması ve bu borçları geri ödeme konusunda sıkıntıya düşmesi onları daha çok ekonomiye eğilmek zorunda bırakmıştı.

¹⁴ Sander, O. , 'Siyasi Tarih' , c.2, Ankara, İmge Kitabevi, 2007, s. 32–39.

Sömürgelerde iş yapan İngiliz tüccarlar da zor durumdaydı ve bu nedenle devlet hazinesine yeterince katkı sağlayamıyorlardı.

Büyük Britanya İmparatorluğu, bu koşullar içerisinde İkinci Dünya Savaşı'na kadar yaşayacaktır. Bu dönem içerisinde İngilizler, Fransızların da yardımıyla ve ABD'nin karşıtlığına rağmen sömürge sistemini modernize edecek ve kurulan Milletler Cemiyeti'nde sömürgeciliği 'mandacılık' adı altında kabul ettirecektir. İngilizler, Hindistan ve Güneydoğu Asya'daki etkinliklerini sürdürecekler, Ortadoğu'da yıkılan Osmanlı'dan devraldıkları topraklarda ise kendi kontrolleri altında 'manda' yönetimleri kuracaklardır.

İngilizler, iki dünya savaşı arasındaki dönemde yine Avrupa'nın en önemli gücü olarak hareket etmişlerdir. Fransa'yı yanına alarak ABD'yi Avrupa meselelerinden dışlayan İngilizler böylece Avrupa'nın gerçek hâkiminin yine kendisi olduğu mesajını vermiştir. İngiliz diplomasisi tıpkı, 1815 Viyana Kongresi'nden sonra olduğu gibi etkinliğini sürdürmüştür ancak bu sefer İngilizlerin diplomasinin yanına koyacakları yeterli miktarda güçleri yoktu. Zaten, bu durum İngilizlerin Nazi Almanya'sının büyümesini ve saldırganlaşmasını önleyememesinin en önemli nedenidir. Gücün yerine ikame etmeye çalıştıkları yatıştırma (appeasement) politikası Versailles Sistemi'nin ağırlığı altında kalmış Almanlara işlememişti.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı da İngilizlerin düşüşüne tuz biber eken bir başka gelişme olmuştur. ABD'ye olan borçlarını ödemekte zorlanan İngiltere, bu gelişme sonrasında tam anlamıyla ekonomik bir çöküş yaşamıştır. İngiliz halkı uzun yıllardır ilk kez bu kadar büyük enflasyon oranı görmüş, birçok İngiliz işsiz kalmıştır.¹⁵ Bu da halkın Büyük Britanya İmparatorluğu'nun artık sonunun gelmeye başladığını anlamasına yardımcı olmuştur.

Bu gelişmeler içerisinde Büyük Britanya İmparatorluğu II. Dünya Savaşı'na sürüklenmiş ve bu savaştan yine ABD'nin verdiği destek sayesinde galip ayrılmıştır. Savaş sırasında Londra, Alman uçakları tarafından bombalanmış, İngiliz Donanması'nın eskisi kadar güçlü olmadığı özellikle de İngiliz hava gücünün yetersizliği net bir şekilde görülmüştür. Büyük Britanya'nın savaş öncesi topraklarını koruma garantisi verdiği birçok ülke de (Polonya, Norveç, Hollanda) Alman İşgali altına girmiş ve Britanya İmparatorluğu'nun siyasal prestiji ayaklar altına alınmıştır. Savaş bittiğinde İngilizler yine galip tarafta yer alıyordu ancak Winston Churchill dâhil herkesin emin olduğu bir nokta vardı o da Büyük Britanya İmparatorluğu'nun sona erdiğiydi.¹⁶

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI İNGİLİZ DIŞ POLİTİKASI:

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Avrupa ve dünya güç dengesinde çok önemli değişiklikler yaşanmış ve sistem farklılaşmıştı. Her şeyden önce ABD, dünyanın süper gücü olarak ortaya çıkmış ve artık dünya politikasını yönlendiren en önemli devlet haline gelmiştir. Ne İngilizlerin ne de Alman İşgali'nden yeni kurtulmuş olan Fransızların ABD'yi Avrupa ve Dünya Politikası'ndan soyutlayacak gücü vardı. Doğuda SSCB de süper bir güç olduğunu ortaya koymuş ve elinde bulundurduğu ideolojik silahı tüm dünyaya karşı kullanmaya kararlı bir aktör haline gelmişti. Savaşın çıkmasının asıl sebebi olan Almanya ise, Birinci Dünya Savaşı'nın tersine birleşik halde bırakılmamış ve ülke Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölünmüştü. Böylece Alman Ulusal Birliği parçalanmış, ülke ABD'nin ve SSCB'nin işgaline

¹⁵ Hobsbawm, E. , “Kısa 20.yüzyıl 1914–1991: Aşırılikler Çağı” , İstanbul, Everest Yayınları, 2006, s. 122.

¹⁶ Fromkin, D. , “The Importance of Being English: Eyeing the Sceptered Isles” , **Foreign Affairs**, September/October 1999, s. 1.

uğramış ve siyasal sistem olarak da tam anlamıyla birbirine düşman iki rejim yaratılmıştı. Fransa ise, işbirlikçi Vichy Hükümeti'nden sonra tekrar meşru bir hükümet kurma çalışmaları içine girmiş ve yıkılan ekonomisini nasıl tamir edebileceğini düşünmeye başlamıştı. Doğuda ise Japonya, ABD işgaline uğramış ve bir daha militarist isteklerini dillendiremeyecek hale getirilmişti.

İşte, savaş sonrası ortam böyle görünürken, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun artık ortadan kalkmış olduğunu görüyoruz. Aslında, daha savaş içerisinde Churchill bunun farkına vardığı için çeşitli girişimlerde bulunmuştu. Örneğin, savaş sırasında müttefik kuvvetlerin ortak komutanlığının Londra'da değil Washington'da olması üzerinde anlaşılmış, ABD'de alınacak kararlarla müttefik güçlerin hareket etmesi kararlaştırılmıştı.¹⁷ Üstelik bunu isteyen Winston Churchill'den başkası da değildi. Yıllardır kendi gücüne dayanan ve kararları hep kendisi vermiş olan İngiltere, gücünü kaybettiği için ipleri ABD'ye bırakmıştı.

Aslında Winston Churchill imparatorluk yanlısı bir muhafazakârdı ancak gerçekçiydi.¹⁸ Britanya'nın gücünü kaybettiğini görebiliyordu ve eğer Britanya dünya politikasında etkinliğini sürdürmek istiyorsa kendisine yakın bir güce dayanmak zorundaydı. İşte, o güç de ABD'ydı. Bu ülke tıpkı İngiltere gibi liberal değerlere önem veriyor, dünya ticaretinde önemli bir payı elinde tutuyordu. Ayrıca, muazzam bir endüstriyel güce ve insan kaynağına sahipti. Üstelik komünizmin düşmanıydı ve SSCB'ye karşı mücadelede İngiltere'ye ve dolayısıyla Avrupa'ya destek olabilirdi. Muazzam bir deniz ve hava gücüne sahip olan ABD, finansal açıdan da tüm dünyanın en önemli aktörü konumundaydı.

Tabii burada ilginç olan nokta Büyük Britanya İmparatorluğu'nun gücü ABD'ye gönüllü ve bilinçli olarak devretmesidir. Bundan önce hiçbir devlet açıkça bu tarz bir girişimde bulunmamıştı.¹⁹ Bu da İngiliz dış politikasını yönetenlerin ne kadar pragmatist ve ileri görüşlü olduklarını ortaya koyuyor.

Aslında, İngiltere'nin 1945'te içine düştüğü durumu en iyi açıklayan İngiliz Savunma Bakanlığı danışmanlarından Sir Henry Tizard'ın şu cümlesidir: '*Kendimizi büyük bir imparatorluk olarak görmeye devam ediyoruz ve şimdiki sorunlarımızı geçici bir ekonomik problem olarak görüyoruz ancak şunu artık anlamalıyız ki biz artık büyük bir güç değiliz ve bir daha hiç olamayacağız.*' İşte, Winston Churchill bu cümlenin ifade ettiği anlamı kavramıştı ve bu nedenle ABD'ye dayanarak dış politika oluşturmaları gerektiğini düşünüyordu.²⁰

İngiltere'nin kendi üstlendiği görevlerini tam olarak ABD'ye devrettiği tarih 21 Şubat 1947'dir. Bu tarihte İngiliz Hükümeti'nin verdiği görevle ABD'li Bakan George C.Marshall'a ulaşan İngiliz Büyükelçiliği, İngiltere'nin Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki güvenliği sağlama görevini ekonomik ve askeri sorunlar nedeniyle daha fazla sürdüremeyeceğini ve bu bölgedeki ülkeleri Sovyetler Birliği'ne karşı korumak ve onların gelişimini sağlamak için ABD'nin devreye girmesi gerektiğini belirten bir belgeyi Marshall'a sundu.²¹ Bu bölgede Yunanistan, Türkiye gibi ülkeler bulunuyordu ve her iki ülke de açık bir

¹⁷ Ibid. , s. 1.

¹⁸ Sander, op. cit. , s. 117.

¹⁹ Saltaire, L. W. , "The Collapse of British Foreign Policy" , (Çevrimiçi), <http://www.chathamhouse.org.uk> (20.1.2009).

²⁰ Fromkin, op. cit. , s.2.

²¹ Ibid. , s.2.

Sovyet tehdidi altındaydı. Hatta 1946 sonrası Sovyetler Birliği Türkiye'ye başvurarak Boğazlarda üs bile talep etmişti.

Sürpriz bir şekilde ABD, bu isteğe olumlu yaklaştı ve artık izolasyonist bir dış politika izlemeyeceğini gösterdi. Birinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere, ABD'nin tekrar kendi kıtasına dönmesi için elinden geleni yapmıştı ancak şimdi işler değişmişti. İngiltere'nin ve Avrupa'nın komünizm tehdidine karşı ABD'ye ihtiyacı vardı. ABD, İngilizlerin Batı Avrupa'yı ve Yakındoğu'yu koruma görevini kendisine devretmesinden sonra hemen harekete geçti ve Truman Doktrini ile Yunanistan ve Türkiye'ye askeri ve mali yardım yapmaya başladı. Ayrıca, Marshall Planı'nı ortaya koyarak Batı Avrupa Ülkeleri'ne ekonomik anlamda destek vereceğini açıkladı. Hem İngilizler, hem de Avrupalılar bu durumdan çok memnun olmuştu çünkü Sovyet Tehdidine karşı yalnız olmadıklarını anladılar. Ancak, bu durumdan özellikle İngilizler memnun oldu, demek ki Amerikalılar kendilerinin önerdiği ittifakı kabul etmişlerdi. Bu İngilizlerin, hem Avrupa hem de Sovyetler ile ilişkilerinde Amerikan desteğini arkalarına aldıklarını gösteriyordu.

2.1.İngiltere-ABD İlişkileri:

ABD ile Büyük Britanya arasındaki ilişkiler II. Dünya Savaşı sonrasına kadar hep gergin bir görünüm içerisinde olmuştur. Her şeyden önce İngilizler, ABD'nin bir İngiliz sömürgesi iken kendi bağımsızlıklarını ilan etmelerini bir türlü hazmedememişlerdi. Yine, Britanya İmparatorluğu'nun Kanada'da bulunan sömürge yönetimi de iki ülke arasında birtakım sorunların yaşanmasına neden olmuştu. İngilizler, Amerikan Plantasyon sahiplerinin Afrika'dan köle temin etmesinin önüne geçip 1815'te köle ticaretini yasaklayınca iki ülke arasında neredeyse savaşa varacak bir gerginlik yaşanmıştı.²²

İki ülke arasındaki ilişkiler ilk kez Birinci Dünya Savaşı sırasında iyileşmiş ve ABD, Alman saldırganlığına karşı İngiliz-Fransız İttifakı'na silah ve mühimmat desteği verdikten sonra 1917'de Almanya'ya karşı savaşa da girerek savaşın İngilizler lehine sona ermesini sağlamıştı. Ancak, Avrupa ve dünya meseleleri üzerindeki tekel konumunu korumak ve sürdürmek isteyen İngilizlerin, Fransızları da yanlarına alarak ABD Başkanı Wilson'u adeta Avrupa meselelerinden dışlaması üzerine, ABD yaklaşık 20 yıllık bir siyasi izolasyon dönemine daha girmiş ve İngiltere'ye mali yardımda bulunmasına rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler bir soğukluk içerisine girmişti.

İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan gelişmeler ve savaş sonrası durum ise artık bir imparatorluğu yürütemeyeceğini gören İngiltere için farklı görünüm arz etmeye başladı. İngilizler, başta Winston Churchill ve onun politikasını sürdürmüş olan İşçi Parti'li Attlee döneminde ABD ile siyasi ve ekonomik anlamda iyice yakınlaşmış ve iki ülke arasında adeta özel bir ilişki tesis edilmişti.

Her şeyden önce İkinci Dünya Savaşı İngiltere'nin ekonomik üstünlüğünü ortadan kaldırmıştı. Bu değişikliğin en önemli sonucu da İngiltere'nin ABD'ye artan bağımlılığı olacaktır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından İngiltere için hayati önem taşıyan ve İngilizlerin savaş içerisindeki ekonomik ihtiyaçlarını önemli oranda karşılayan Ödünç Verme ve Kiralama Programı da sona ermiştir. Bunun üzerine ekonomik çöküntüyle tek başına mücadele edemeyeceğini anlayan İngiltere, savaş sonrası ekonomiyi bir düzene sokmak için

²² Lacoste, Y. , “Büyük Oyunu Anlamak” , İstanbul, NTV Yayınları, 2008.

ABD'den ekonomik yardım istemiştir.²³ Uzun süredir İngiltere'nin açıklarını kapatmakta olan ABD ise durumun artık tamamen kendi lehine döndüğünü ve hem İngiltere'nin hem de Avrupa'nın geleceği için vazgeçilmez bir ülke olduğunun farkına vardı. Dolayısıyla ABD, İngiltere'nin yardım isteğini sterlinin değerinin düşürülmesi koşuluyla kabul etti. İngiltere, bu teklife olumlu yaklaşınca 1949'da ABD İngiltere'ye mali yardım yapmaya başladı. Bu arada savaş içerisinde imzalanan Bretton Woods Antlaşması ile dolar öteki devletlerin para birimlerinin ölçülmesinde temel ölçüt haline getirilmişti.²⁴ Yani, Amerikan Hegemonyası yayılmaya başlamıştı. Amerikan Hegemonyası, 1947'de ilan edilen Truman Planı ve Marshall Yardımı ile Büyük Britanya İmparatorluğu'nun etki altında bulundurduğu coğrafyalarda da yayılmaya başlamıştı. Özellikle Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan yardım ABD'nin, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz Bölgesi'nde İngiltere'nin de isteğiyle onun yerini almaya başladığını gösterir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan yeni ekonomik örgütler, IMF ve Dünya Bankası, dolar temelinde işlemler yapmaya başladılar. Amerikan Yardımı, İngiltere ile sınırlı kalmamıştı, savaş sonrası tüm Batı Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasında Amerikan desteğinin önemli bir payı vardı.

İngiltere, dünya politikasındaki tekel konumunu ABD'ye devrederken kendi içerisinde de birtakım önlemler aldı. Öncelikle ekonomik anlamda tasarruf tedbirleri alıp, harcamaları azalttı. Ardından, tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturacak önemli bir işe kalkıştı ve Büyük Britanya İmparatorluğu'nun en önemli toprak parçası olan Hindistan ve Pakistan'a 1947'de bağımsızlık verdi.²⁵ İngilizler buna mecbur kalmışlardı. Çünkü ne ekonomik ne de askeri anlamda bu bölgede etkinlik gösterecek konumda değillerdi. Üstelik 1930'larda başlayan ulusal bağımsızlık hareketi Gandhi'nin önderliğinde oldukça başarılı da olmuştu.

Hindistan imparatorluktan kopunca, İngilizler gözlerini Ortadoğu'ya çevirdiler. Az önce de söylediğim gibi bu bölge Sovyetler'e karşı mücadelede çok önemliydi ve İngilizler Yunanistan ile Türkiye'yi ABD'nin kontrolüne vermişlerdi. Geri kalan Arap topraklarında ise İngilizlerin çeşitli faaliyetler içerisine girdiğini ve Arap Birliği'ni kurarak bu bölgede bulunan tüm Arap Devletleri'ni bir arada toplamaya çalıştığını görüyoruz. Burada amaç ABD'yi bu birlik vasıtasıyla Ortadoğu'ya çekmek ve bu bölgeyi ABD aracılığıyla elde tutmaktır.

Peki, İngilizler ABD'nin dünya politikasında bu kadar etkili olmasını niçin istedi? Yani, İngilizler dünyanın bir numaralı gücü iken bu bayrağı neden ABD'ye terk etti? Bunu gerçekten isteyerek mi yaptı?

Dikkat edilirse Büyük Britanya İmparatorluğu'nun tarih boyunca izlediği dış politika öncelikleri ile ABD'nin dış politika öncelikleri arasında bir simetri söz konusudur. İngilizler, imparatorluklarının büyümesi ve dünya lideri pozisyonu alabilmesi için belirli bölgeleri ellerinde tutmuşlardı. Tabii, İngiliz yöntemi ile Amerikan yöntemi arasında önemli bir farklılık vardır. İngilizler, savaşı her zaman ikinci planda tutmuş öncelikli olarak ticareti ve ekonomiyi kullanmışlardır. İngilizlerin en önemli vurucu gücü deniz aşırı ticaret yapan tüccarlarıydı. Onlar vasıtasıyla zapt etmek istediği yeri önce ekonomik açıdan kontrolüne

²³ Kennedy, P. , “Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri” , İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

²⁴ Hoefle, J. , “British Geopolitics and the Dollar” , *EIR*, 16 May 2008.

²⁵ Sander, O. , op. cit. , s. 246.

alıyor, daha sonra siyasal kontrol adeta kendiliğinden geliyordu. Amerikalılar ise daha silaha dayalı hareket etmektedirler. Onlar için önce güvenlik daha sonra ekonomik çıkarlar gelir. Ayrıca, bu devletin kuruluş felsefesinden gelen mesyanik Amerikan idealleri, devletin uluslararası ilişkilerde kullandığı en önemli öğelerdir. Bugün bunu net olarak hepimiz gözlemleyebiliyoruz. Nedir bunlar? Tabii ki; demokrasi, özgürlük, insan hakları, vb.

ABD ile İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası ilişkilerine bir göz atınca insanın aklına direkt olarak şu soru takılıyor: Acaba İngiltere kendi imparatorluğunu sürdürmek için ABD'yi bir Truva Atı olarak mı kullanıyor? Yani, tek başına hareket edip dünya politikasında birinci derecede etkisi olmayan bir devlet olarak kalmaktansa ABD'nin yanında yer alıp sesinin daha gürlük çıkmasını mı sağlamaya çalışıyor?

Bilindiği gibi Winston Churchill, İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere ile ABD arasında özel bir ilişkinin kurulması gerektiğini belirtirken oluşturulacak olan politikaların her iki ülkenin de çıkarlarına hizmet etmesi gerektiğini yani *Grand Large* (Atlantik Dünyası-başta ABD ve İngiltere olmak üzere)'ın ortak politika üretmesi gerektiğini belirtmişti. Buna karşılık olarak Atlantik'in öte yakasından da ona hak verecek bir ses ortaya çıktı. Neydi bu ses? Tabii ki Kenar Kuşak Teorisi...

Teori, Amerikan Gücü'nün sembolleştirilmesini amaçlıyordu ve Nicholas Spykman'a aitti. Ona göre, dünya hâkimiyeti, merkez bölgesini çeviren kaynak ve imkânlar bakımından çok daha elverişli kenar kuşağa hâkim olmakla mümkündü. Kenar Kuşağı ise başta Avrupa olmak üzere Ortadoğu, Türkiye, Hindistan, Çin ve Kore oluşturuyordu.²⁶ Spykman'ın teorisine göre ABD eğer dünya hâkimiyetini sağlamak ve Sovyetler Birliği'ni güçsüz duruma sokmak istiyorsa bu bölgelere bir şekilde etkide bulunmalı ya da direkt olarak kontrol etmeliydi.

Spykman, teorisinde İngiltere'ye ayrı bir önem atfetmişti. Avrupa'nın hemen açığında bulunan bu ülke, Batı Yarımküresi'ne yapılacak bir saldırıda tampon devlet işlevini görebilirdi. Bu nedenle eğer ABD, ileride Avrupa Kıtası'nda etkili bir askeri harekât yapacaksa İngiltere'ye ihtiyaç duyacaktı. İngiltere ile ittifak yapmak ABD'nin çıkarıydı. İngiltere, eğer Atlantik'in batı yakası ile Avrupa arasında oynadığı dengeleyici rolünü terk edip de Avrupa'ya yakınlaşırsa ABD, oldukça stratejik bir bölgeyi kaybeder ve gücü de nispi olarak azalır.²⁷

Görüldüğü gibi her iki ülke de aslında birbirine ihtiyaç duymaktaydı. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Kara Hâkimiyeti Teorisi'nin geçerli olduğu savaşlardı. İngiltere, Almanya'nın Avrupa'yı ele geçirip genişlememesi için her şeyi yapmıştı. Ancak, şimdi imparatorluğu çökmüştü ve eski topraklarını bir şekilde kendi kontrolünde tutması için ABD'ye ve onun ortaya koyduğu kenar-kuşak teorisine ihtiyacı vardı. Yani, kenar-kuşak teorisi her ne kadar Amerikan çıkarlarını ortaya koymak ve savunmak için üretilmiş olsa da aynı zamanda İngiltere'nin de işine yarıyordu. İngiltere, ABD'nin üstün askeri gücünün yanına kendisini eklemelerse eski imparatorluk topraklarında etkisini sürdüreceğine inanıyordu. Üstelik bu sefer eskisi kadar büyük bir çaba göstermesi de gerekmeyecek, işleri perde arkasından halledecekti. Britanya İmparatorluğu ismen çökmüştü ancak bu teori sayesinde psikolojik olarak yaşatılacak ve hem iç hem de dış politikada etkin olarak kullanılacaktı.

²⁶ İlhan, op. cit. , s. 47.

²⁷ Tezkan, Y. , Taşar, M. , op. cit. , s. 134–135.

İngiltere işe erkenden başlamış ve Doğu Akdeniz’i (Yunanistan, Türkiye) ABD’nin sırtına yüklemişti. Sırada Ortadoğu vardı, az önce de söylediğim gibi bu bölgede İngilizlerin etkisiyle bir Arap Birliği kurulmuştu ama ABD’nin Ortadoğu’ya girmesi epey zaman alacaktı. Amerikalılar, Ortadoğu’ya doğrudan girmeyecek sadece ekonomik ve siyasi antlaşmalarla bazı ülkeleri kendi yanına çekecekti. Bölgede İngiliz Nüfuzu hala etkiliydi ve İngilizler gerekli düzenlemeleri yapmaya çalışıyorlardı. Öncelikli olarak Avrupa’daki Yahudi Sorunu’nu çözmek amaçlandı ve 1948 tarihinde İngiliz Mandası altındaki Filistin’de bir İsrail Devleti kuruldu. Aslında, İngilizler Araplar’ı kaybetmemek ve kendi kontrolü altındaki topraklarda bir kriz yaşamamak için çok uğraşmışlardı ancak Balfour Deklarasyonu’nu yayınlamış oldukları için İsrail’in kurulmasını bir görev olarak addettiler. ABD’nin bu konudaki baskısı da İngilizler açısından çok önemliydi. Amerikan Kamuoyu, Almanların Yahudilere yaptığı soykırımı engelleyemedikleri için kendilerini suçlu hissediyorlar ve en azından onlar için bir şey yapmak istiyorlardı. Amerikan Yönetimi de buna karşı çıkmıyor, bölgede kurulacak bir İsrail’i kendi dış politika öncelikleri açısından da önemli görüyorlardı. ABD, o tarihlerde henüz Ortadoğu’ya direkt olarak etki edebilmiş değildi ve İsrail sayesinde bunu gerçekleştirebilirdi. ABD’nin yoğun baskısı, büyük müttefiklerini kaybetmekten çekinen İngilizleri, İsrail’in kurulmasını kabul etmeye itti. İngiliz devlet adamları, imparatorluğu ABD üzerinden devam ettirme planlarının sekteye uğramasını kabul edemezlerdi. Bu nedenle, ABD’nin bazı isteklerine göz yummak zorundaydılar.

İsrail Krizi’nden sonra İngiltere ve ABD’yi yakından ilgilendiren bir sorun daha ortaya çıktı. Sorunun merkezi yine Ortadoğu’ydu ve Kenar Kuşak Teorisi’nin meşruiyetini sağlayan önemli bölgelerden biri olan Süveyş Bölgesi idi. 1956’da Mısır’ın Sovyet destekli devlet başkanı Cemal Abdülnasır, Süveyş Kanalı’nı millileştirdiğini açıklayınca bir kriz ortaya çıktı. Süveyş Kanalı, İngilizlerin kontrolündeydi ve bölgede İngiliz askerleri konuşlandırılmıştı. Süveyş Kanalı, Avrupa’ya petrol akışını sağlamakta oldukça önemli bir yere sahipti ve İngilizler bu kanalın ellerinden çıkmasını ve Sovyet desteği almakta olan bir liderin eline geçmesini asla kabullenemezlerdi. Bu nedenle İngiltere, öncelikle Fransa’ya başvurarak Abdülnasır’a karşı harekete geçmeyi önerdi. Fransa, Mısır’a karşı düşmanlık beslemekteydi çünkü Mısır, Cezayir’deki isyancılara yardım ediyor ve ayrıca kanaldaki Fransız haklarını hiçe sayıyordu. Daha sonra bu iki ülke Filistinli Arapların saldırılarından Mısır’ı suçlayan İsrail’i de yanlarına alıp Mısır’a saldırdılar.²⁸

Ancak, bu saldırı sonrası ilginç bir olay yaşandı ve Eisenhower başkanlığındaki Amerikan Yönetimi, her 3 devletten de Süveyş Kanalı’nı terk etmelerini istedi. Çünkü az önce de belirttiğim gibi ABD o sıralarda Ortadoğu üzerinde kontrolü sağlamaya çalışıyordu (Kenar Kuşak gereği) ve Ortadoğu’yu kontrol etmek için de Araplar’a ihtiyacı vardı. İngilizleri desteklerlerse Arapların gözünden düşeceklerdi. Çünkü Cemal Abdülnasır Arapların gözünde bir efsaneydi. Bunun üzerine ABD, İngilizlerden ve ortaklarından Süveyş Kanalı’nı terk etmelerini istedi. ABD’ye rağmen bu operasyonu yürütemeyeceğini gören İngiltere ve müttefikleri kanaldan çekildi. Bu olay, Anthony Eden’in iktidardan inmesinden önceki son gelişmeydi. Eden’in yerine geçen Harold Macmillan, ABD’nin gücünü ve ne yapmak istediğini çok iyi anladığından ve onsuz hareket edemeyeceğini gördüğünden ABD’ye iyice yaklaştı ve Süveyş Anlaşmazlığı’nı İngiliz Halkına unutturmaya çalıştı. Yani, Macmillan,

²⁸ Reynolds, P. , “Suez: End of Empire” , (Çevrimiçi), http://http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5199392.stm (21.1.2009).

Eden'e göre İngilizlerin asıl planına çok daha uygun davrandı ve iki ülke arasında bir krizin yaşanmasını ve bir kopuşu önledi.

Bu tarihten sonra İngiliz İmparatorluğu'nun tamamıyla dağıldığını ve özellikle Afrika'daki sömürgelerini ve etki alanlarını kaybettiğini görüyoruz. İngiltere, bundan sonra Soğuk Savaş boyunca ABD'nin yanında yer almış ve Sovyetler'e karşı mücadele vermiştir. Ancak, Amerikan Yönetimi'nin hiçbir zaman İngiliz tarzı bir imparatorluk kurmadığını ve İngiliz Hindistanı tarzı kolonyal yönetimler kurmadığını belirtelim²⁹. ABD, daha çok dolaylı yollardan, özellikle de ekonomik hegemonya ve siyasi baskı ile istediklerini yaptırmış ve gücünü etkinleştirmiştir. İngiltere ile aralarındaki en önemli farklılıklardan biri de budur. Anlaşılan Amerikalılar İngilizlerin İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürgeleri nedeniyle yaşadığı ekonomik ve siyasal problemlerden ders alarak dış politika oluşturmuştur. Tabii, şunu da söylemek gerekir, Sovyetler Birliği'nin varlığı ve gücü de bir Amerikan İmparatorluğu'nun oluşturulmasının önünde en önemli engeldi.

Peki, ABD ve müttefiki İngiltere Soğuk Savaş sırasında kenar kuşak teorisinin öngördüğü dış kuşak üzerinde egemenlik sağlayabilmişler miydi? Buraların Büyük Britanya İmparatorluğu'nun eski etki alanları olduğunu unutmadan duruma bakarsak; Ortadoğu'da ABD ve İngiltere'nin pek de başarılı olamadığını görüyoruz. Bu bölgede Suriye ve Mısır uzun süre Sovyet yanlısı hareket etmişler, Mısır 1970'lerin ikinci yarısından sonra daha Amerikan-İngiliz İttifakı yanlısı hareket etmiştir. Bunda, Mısır'ın zorunluluktan da olsa İsrail'i tanınması ve Enver Sedat ile ondan sonra gelen Hüsnü Mübarek'in büyük etkileri olmuştur. İran, Şah yönetiminde uzun yıllar Batı yanlısı politikalar izlemiş, 1979'daki Devrimin ardından ise ABD ve İngiltere'nin bir numaralı hedefi haline gelmiştir. Irak, uzun yıllar karışıklıklar içinde debelenmiş en sonunda Saddam gibi çılgın ve ne yapacağı belli olmayan bir liderin kontrolüne girmişti. ABD-İngiltere İkili'si'nin bölgedeki en önemli kontrol noktaları Körfez'deki emirlikler ve Suudi Arabistan ile İsrail olmuştur. Tabii, bölgenin en önemli ülkesi sayılabilecek olan Türkiye de NATO üyesi olduğundan gerek Sovyet tehdidi gerekse de geleneksel dış politika önceliği olarak ABD-İngiltere ikilisine yakın durmuştur. Biraz daha doğuya doğru kaydığımızda Pakistan'ın kuruluşundan beri İngiliz etkisini kıramadığını ve bu dönemde de kuzeyindeki Sovyet ve batısındaki İran tehdidi dolayısıyla ABD-İngiltere İttifakı'na yakın durduğunu görüyoruz. Hindistan ise tarafsız bir dış politika izlemekte ve bu nedenle hiçbir bloğa yakınlaşmamakta idi. Çin, ABD'nin 1949'dan sonraki en önemli kaybıydı ve kendine özgü komünist anlayışıyla ne SSCB'ye ne de Batı Bloğuna yaklaşıyordu. Ancak, Sovyetler ile arasındaki problemlerden dolayı 1980'lerden sonra Batı'ya daha sıcak bakmışlardır. Avrupa ise İngiltere'nin ve ABD'nin ajandasında çok ayrı bir yere sahipti ve bu kıtanın bölünmüşlüğü işleri zora sokuyordu.

Soğuk Savaş bitip de SSCB tehdidi ortadan kalktıktan sonra ABD, daha önce giremediği topraklara girmeyi ana hedef olarak ilan etmiştir. Önce, eski bir İngiliz mandası olan Irak'a bir operasyon düzenlemiş, bu bölgeyi kontrol altına alıp Ortadoğu'ya tam anlamıyla bir giriş yapmıştır. Daha sonra da Somali, Afganistan ve tekrar Irak Operasyonları ile adeta siyasi ve askeri gücünü ve rakipsizliğini tüm dünyaya göstermek istemiştir.

Burada şunu ifade etmeden geçmek istemiyorum. ABD'nin Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından askeri operasyon gerçekleştirdiği tüm topraklar eskiden Britanya İmparatorluğu'nun

²⁹ Louis, W.R. , "American Anti-Colonialism and the Dissolution of the British Empire" , **International Affairs**, vol. 61, n.3, Summer 1985, s. 417.

da kontrol etmek istediği alanlardı.³⁰ Demek ki, İngilizler Amerikalıları bu konuda cesaretlendirmiş ve bu bölgeleri ABD eliyle tekrar kontrol altına almaya çalışmışlardı. Dikkat edilirse hepsi dünyanın kırılma noktaları sayılabilecek önemli bölgelerdir. Afganistan, Orta Asya'nın kapısıdır ve Rusya'nın tekrar çevrenemesinde ön plandadır. Somali, Süveyş Kanalı'nı ve Aden Körfezi'ni denetleyen önemli bir toprak parçasıdır. Irak, ABD'nin ve İngiltere'nin düşmanı İran'ın komşusu ve Kafkaslar Bölgesi'ni kontrol eden önemli bir bölgedir.

Kenar Kuşak Teorisi, ABD tarafından bugün hala kullanılıyor ve İngiltere de onun en büyük destekçisi. Ancak, son zamanlarda İngiltere'nin ABD ile yaptığı stratejik ittifakı sürdürmesini yanlış bulanlar da seslerini yükseltmeye başladı. Onlara göre, ABD'nin kendi imparatorluğunu kurmak için yaptığı bu mücadele başarısız olacak. İngiltere, ABD'ye verdiği destek ile hem Arap ve İslam Dünyası'ndan tepki çekiyor hem de diğer küresel aktörler İngiltere'ye ABD'nin kuklası gözüyle bakarak onu ciddiye almıyor. Üstelik bu operasyonlar sırasında İngiltere'nin ekonomik çıkarları da zarar görüyor.³¹ Bu yüzden birçok İngiliz ve Avrupalı, Tony Blair'i ABD'nin suçlarına iştirak etmiş bir savaş suçlusunu olarak görüyor ve Gordon Brown'dan bu durumu değiştirmesini bekliyor.³²

Aleyhte görüşlere rağmen ben yine de İngiltere'nin, ABD'ye verdiği desteğin kendi politikaları gereği olduğuna inanıyorum. İngilizler, kaybettikleri imparatorluğun hayalini kuruyor ve bu imparatorluğun izdüşümünü ABD'de buluyorlar. Kendilerine her anlamda çok yakın olan bu süper gücü mantıklı bir şekilde-tıpkı II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaptıkları gibi-kullanırlarsa hedeflerine ulaşacaklarını ve yeniden bir İngiliz Yüzyılı başlatabileceklerini umuyorlar.

İngiltere'yi yönetenlerin bu hayaline karşın artık eski tarz bir imparatorluk kurmak mümkün değil. Bunu ABD bile sahip olduğu bu güce rağmen başaramıyor ve sürekli sorunlarla karşılaşılıyorsa, İngiltere nasıl başaracak? Artık dünya üzerinde çok çeşitli siyasal ve ekonomik güçler var ve hepsi büyük bir gelişim içerisinde. Rusya'yı bir kenara bırakırsak, Çin ve Hindistan'ı nasıl atlayabiliriz. 1815'ten sonra İngilizlerin hâkim olduğu uzak coğrafyalarda egemen olmuş çok büyük güçler yoktu ancak bugün Büyük Britanya İmparatorluğu'nun eski sömürgeleri muazzam ekonomik ve askeri güçleriyle dünyaya göz kırıyorlar.

Şimdi de İngiltere'nin ABD dışındaki seçeneklerine bir göz gezdirelim. Gerçekçi olursak bu seçeneklerin bugün itibarıyla ABD ile sahip olunan yakın ilişkilerden çok daha büyük getirileri olacağını söyleyemeyiz. Ancak, İngilizlerin ABD ile ilişkileri bozulursa üzerinde duracakları ciddi seçeneklerinin olması bile çok önemli bir dış politika artışı.

2.2.İngiltere-Avrupa Birliği İlişkileri:

İngilizlerin, imparatorluklarını kaybedince öncelikli olarak ABD ile özel bir ilişki tesis ettiğini belirtmiştik. Ancak, bu demek değildir ki İngiliz Dış Politikası Eski Kıta'yı dışlamıştır. Aslında, İngilizler geleneksel olarak Avrupa'nın iç meselelerine fazla karışmamak

³⁰ Zakaria, F. , "How America Can Survive the Rise of the Rest" , **Foreign Affairs**, May/June 2008.

³¹ Denman, R. , "British Foreign Policy Remains Based On Two Illusions" , **International Herald Tribune**, January 6, 1999.

³² Curtis, M. , "The Future of British Foreign Policy" , (Çevrimiçi), http://www.ukwatch.net/article/the_future_of_british_foreign_policy (21.1.2009).

ve bu kıtanın tarihi kadar eski olan sorunlarını içselleştirmemeye çalışmaktadırlar. İmparatorluk döneminde de İngiliz Jeopolitiği bu anlayış doğrultusunda hareket etmiş sadece büyük sorunlar karşısında dengeleyici bir rol oynayarak yaptıkları ittifaklarla kendi çıkarlarını korumaya çalışmışlardır.

İngilizler, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yeniden yapılandırılma sürecinde ABD'yi Avrupa'nın sorunlarıyla ilgilenmeye adeta iterek, bu yeniden yapılandırılma sürecinde aktif olarak rol oynamışlardır. Ama Winston Churchill'in savaştan hemen sonra Zürih Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşma İngilizlerin Avrupa'ya bakış açılarını çok iyi yansıtmaktadır. Churchill, Avrupa'nın yeniden yapılandırılması gerektiğini ancak bunu yapabilmek için de eski düşmanlıkların ortadan kaldırılarak işbirliği stratejilerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bunu yapabilmek için de öncelikle ezeli düşmanlar Fransa ve Almanya anlaşmalıydı. İngiltere ise Avrupa Bütünleşmesi'nin başarılı olabilmesi için tam ekonomik ve siyasal olarak tam destek verecek ancak İngiltere, kendisini Avrupa'ya tam anlamıyla bağlamayacaktı. Bu noktada Churchill'in İngiltere'yi Avrupa'dan ayrı bir yerde gördüğünü anlayabiliyoruz. Churchill, ABD ile olan özel ilişkiye Avrupa ile yapılacak bir ittifaktan çok daha büyük önem atfetmiştir.

İngiltere, 1949'dan itibaren Avrupa Bütünleşmesi Projesi'nin ilerlemesi için tüm gücüyle uğraşarak bu konuda iyi niyetli olduğunu Avrupalılara kanıtlamıştır. Süreç içerisinde Fransa ve özellikle Fransız Devlet Başkanı Charles de Gaulle ile büyük problemler yaşasa da en sonunda 1970'lerin başında AET'ye katılarak süreci içeriden de takip etmeye başlamıştır. Anlaşılan İngilizler, süreci içeriden takip ederlerse işleyiş sürecini ve Avrupa'nın ne yönde yol alması gerektiğini daha iyi gözetebileceklerini düşünmüşlerdir.

Şunu belirtmeden geçmeyelim, İngilizler Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun parçası olmayı kabul ettiklerinde bunu İngiliz Milletler Topluluğu ülkeleriyle ayrıcalıklı ekonomik ilişkilerini azaltmayı reddederek yaptı³³. Zaten Fransa Devlet Başkanı De Gaulle'ü İngiltere'nin üyeliğine karşı çıkmaya sürükleyen etkenlerden en önemlisi de buydu. Yine, İngiltere'nin daha önce bir de EFTA (European Free Trade Area) denemesi olmuştu.³⁴ Bu birlik daha çok ticari amaçlarla kurulmuştu ve AET kadar sıkı bir rejime sahip değildi, devletlere daha fazla serbestlik tanıyordu. Ancak, bu örgütün AET ile rekabet edememesi İngiltere'yi şerit değiştirmeye ve Avrupa Bütünleşmesi'ne direkt olarak dâhil olmaya itti.

Uzun bir süredir İngiliz Hükümetleri ülkeyi Avrupa Politikası'nın tam ortasına konumlamaya çalışıyorlar.³⁵ Ama İngilizlerin bu konuda farklı bir hedefleri var. Onların hedefi, Avrupa'yı kendi haline bırakıp gelişimini ve etkinliğini arttırmasını dışarıdan yabancı bir küresel aktör olarak izlemektense, birliğin içerisinde yer alarak Avrupa'nın gideceği yeri ve gelişimini belirlemede etkili olabilmek. Zaten, sağ ya da sol olsun Fransız ve Alman Yöneticiler, Avrupa Devletleri'nin ekonomik birliğinin yavaş yavaş bir siyasi bütüne, Avrupa Birliği'ne dönüşmesini sağlamaya çalışırken, İngiliz diplomasisi, kendilerine çok büyük zarar verecek bir kopuşa izin vermeden, Avrupa Birliği projesinin 'gerçek bir siyasi birlik' haline gelmesini mümkün merteye frenlemeye çalışmışlardır. Zaten bu nedenle Avrupa Birliği'nin önce 15 sonra da 25 devlete genişlemesini en hararetle biçimde savunanlar da İngilizler

³³ Lacoste, op. cit. , s. 118.

³⁴ Cini, M. , "European Union Politics" , London, Oxford University Pres, 2007.

³⁵ Williams, P. , "The Europeanisation of British Foreign Policy and the Crisis in Zimbabwe" , POLSIS European Research Institute Journal, 5 June 2002.

olmuştur.³⁶ Çünkü AB'ye üye olan devlet sayısı ne kadar fazla olursa anlaşmazlık konuları o kadar artacak ve gerçek bir siyasal birlik oluşamayacaktı. İngiltere'nin Türkiye'nin üyeliğine bu kadar sıcak bakmasının en önemli nedeni de işte bu hedefe ulaşabilmektir.

Bugün İngiltere, AB Projesi'ni destekliyorsa bunun en önemli sebeplerinden biri de ekonomiktir. 1973 sonrası İngiltere, AET'ye katıldıktan sonra ekonomik anlamda bu projeden büyük getiriler sağlamış, Avrupa ile arasındaki ticaret engellerinden kurtulmuş, ekonomik büyüme oranı artmış ve ülkede işsizlik oranı azalmıştır. Buna rağmen İngiltere, pragmatizmden asla vazgeçmemiş ve neredeyse tüm Avrupa Euro'ya geçmiş olmasına rağmen Euro'ya geçiş yapmayacaklarını belirtmişlerdir. Üstelik Euro'ya geçiş için belirli bir tarih de vermemişlerdir. Bunu yapmalarında İngilizlerin imparatorluk anılarının hala canlı olması ve sadece kendilerine ait olmayan bir para birimini kullanmaya hazır olmamalarının yanı sıra Londra'nın finansal gücüne katkıda bulunan Sterlin'i kaldırırlarsa dünyanın finans merkezi olma konumunu kaybedeceklerini düşünmeleri de etkilidir.

AB'ye üye olmuş olması İngiltere'ye birçok konuda daha kar sağlamıştır. Örneğin, yalnız başına kontrol etmekte çok zorlanacağı uluslararası örgütlü suç faaliyetlerine ve yasa dışı göçe karşı diğer AB ülkeleriyle birlikte hareket ederek çok daha olumlu sonuçlar alabilmiştir.³⁷

Avrupa Birliği, İngilizlere bir konuda daha yararlı olmaktadır. Bilindiği gibi AB, dünyanın en büyük güçlerinden biri olarak bilinmektedir ve bu büyük gücün içerisinde bulunmak, ABD ile sahip olduğu özel ilişkiye rağmen İngilizlerin elini güçlendirmektedir. İngiliz Başbakanı bugün bir açıklama yaptığında, bu açıklamayı sadece kendi adına yapmamakta, aynı zamanda AB'nin de görüşünü az veya çok yansıtmaktadır.

Bugünlerde İngiltere içerisinde Avrupa merkezli politikalar uygulanmasını eleştirenler çoğunluktadır. Onlara göre, İngiltere Avrupa Bütünleşmesi'nin dışında kalmamak için AB ile birlikte hareket ederken kendi başına çok daha önce yapabileceği işleri yapamamakta ve politik kararları alırken hep çekince içerisinde hareket etmektedir. Bu da ülkenin gücünü arttırmasını ve tarih boyunca sahip olduğu bağımsız hareket etme dürtülerine zarar vermektedir. AB Projesi, birçok İngiliz'e göre İngiltere'nin temel felsefesine aykırıdır. Bu kesimin en büyük korkusu da artan küreselleşme süreci ile birlikte İngiliz Siyaseti'nin de artık Brüksel'den yönetilmesi.³⁸ Tarih boyunca kendi dış politika önceliklerini kendisi belirleyen ve hatta dünyayı kendi ürettiği projelerle yönetmeyi başaran İngilizler için AB Projesi ve inisiyatifin Brüksel'e geçmesi tehlikesi çok büyük bir zayıflık göstergesi ve asla kabul edilemez bir durum.

Avrupa Birliği'ni bir federal devlete götüren sürecin en önemli parçalarından biri olan Avrupa Anayasası da İngilizlerin üzerinde durduğu önemli konulardan biri. İngilizler, daha birleşik bir Avrupa istemedikleri ve sadece iktisadi serbest değişim ve demokratik özgürlükler ile ilgilendiği için, AB'yi bir federal devlete götürecek ve ulus devletlerin işlevselliğini azaltacak bir anayasaya karşı. Bu nedenle Fransız ve Hollandalı seçmenlerin, Avrupa Anayasası Antlaşması'nı 2005'te reddetmesi İngilizlerce memnuniyetle karşılanmıştır. Yeni hazırlanan ve şimdilik AB Anayasası'nın yerini alacak olan ve içerik olarak eskisine

³⁶ Lacoste, op. cit. , s. 119.

³⁷ Lennkh, L. , "Why do the British Dislike the EU?" , (Çevrimiçi), <http://www.theyorker.co.uk/news/features/1887> (23.1.2009).

³⁸ Menon, A. , "European Puzzle" , **Prospect Magazine**, Issue 104, November 2004.

oranla oldukça yetersiz diyebileceğimiz Lizbon Antlaşması, daha çok İngilizlerin isteklerini yansıtıyor ve bu nedenle İngilizler bu antlaşmaya 2005'te ortaya konulan AB Anayasası'ndan daha sıcak bakıyorlar. Yine de İngiliz kamuoyunda Lizbon Antlaşması'na da ciddi oranda bir muhalefet söz konusu.

İngiltere'nin Avrupa meselelerine odaklanması ve giderek artan bir şekilde bütünleşme sürecinin içinde dâhil olması, özel bir ilişki içerisinde bulunduğu ABD tarafında da şüpheyle karşılanıyor. II. Dünya Savaşı sonrası konjonktür gereği (Soğuk Savaş ve SSCB tehdidi) Avrupa'nın bütünleşme projesine önemli katkılarda bulunmuş ve İngilizleri de bu konuda desteklemiş olan ABD, uzun yıllar boyu NATO aracılığıyla Batı Bloğu'nun liderliğini yapmış ve bu bloğu ortak değerler ve çıkarlar etrafında tutmaya çalışmıştı. Soğuk Savaş'ın bitimi ve Avrupa'nın ABD'den bağımsız olarak kendi siyasal geleceğini çizme iradesi ortaya koyması ABD ile AB arasında çok açık bir sorunu gün yüzüne çıkarmıştır. 50 yıla yakın bir süre Avrupa'ya her türlü ekonomik ve siyasi desteği vermiş ve her şeyden önemlisi bu kıtanın SSCB'ye karşı savunulmasında tek başına mücadele etmiş olan ABD, Avrupa'nın 1990 sonrası geleceğini ABD'den bağımsız olarak oluşturmak istemesine karşı çıkmıştır. İngiltere ile arasında bulunan özel ilişki sayesinde AB'nin siyasal gelişimini biraz olsun kontrolünde tutmuş ve yavaşlatmış olan ABD, şimdi en yakın müttefikinin de Avrupa bütünleşmesine entegre olma çabası içerisine girmesi ile büyük bir çıkmazın içerisine girmiştir.

İngiltere'nin Lizbon Antlaşması'na dâhil olması başına büyük işler açabilir. Bu antlaşma hem genel anlamda Atlantik Okyanusu'nun iki yakasında sorun yaratma potansiyeline sahip hem de özel olarak ABD-İngiltere İttifakı'na büyük bir tehdit oluşturuyor. Çünkü bu antlaşmayla AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nda önemli değişimler öngörülüyor.³⁹ AB'nin ortak bir güvenlik politikası oluşturması demek, NATO'nun etkinliğinin tamamen ortadan kalkması anlamına geliyor. Bu da ABD ile Avrupalı müttefiklerini ortak bir güvenlik çerçevesi etrafında toplayan en önemli unsurun yok olması demek ki, bu ABD için asla kabul edilemez bir durum. ABD makamları kendi kullandıkları gücü meşrulaştıran Avrupa-özellikle İngiltere-desteğinin önemini farkında ve bu nedenle bu ortağı kaybetmeleri halinde daha da yalnızlaşacaklarını ve küresel hegemon olma hedeflerine asla ulaşamayacaklarını biliyorlar.

İngiliz yöneticiler ABD ile kurdukları özel ilişkinin önemini farkında ve zaten en yetkili ağızlardan yapılan açıklamalarda ABD'nin daha uzun yıllar bir süper güç olarak kalacağını ve hiçbir gücün onun önünde duramayacağını belirtiyorlar.⁴⁰ Bu nedenle bana göre İngilizler, ABD ile kurdukları ve 50 yılı aşkın süredir efektif bir şekilde işleyen 'özel ilişkiyi' yitirmek pahasına AB'yi tercih etmeyeceklerdir.

Gordon Brown, Tony Blair'den görevi devraldıktan sonra İngiltere-ABD ilişkileri'nin Blair döneminde oldukça artan temposunu azaltmış ve İngiltere ile ABD arasında bir mesafe koymuştur. Bunu yapmasının en önemli sebebi İngiliz kamuoyunda, Irak ve Afganistan Operasyonu sonrasında oluşan Amerikan karşıtlığı dalgasıdır.⁴¹ Fakat Brown da özel ilişkinin önemini iyi bildiği için süregelen ilişkileri koparmak yönünde bir girişimde bulunmamıştır.

³⁹ Gardiner, N. , McNamara, S. , "The EU Lisbon Treaty: Gordon Brown Surrenders Britain's Sovereignty" , (Çevrimiçi), <http://www.heritage.org/Research/Europe/wm1840.cfm> (23.1.2009).

⁴⁰ Lawson, D. , "David Miliband" , **Prospect Magazine**, Issue 151, October 2008.

⁴¹ Gardiner, N. , "Gordon Brown and the Future of the US-UK Alliance" , **WebMemo**, no.1529, June 27, 2007.

2.3.İngiltere-Commonwealth İlişkileri:

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Winston Churchill'in temellerini attığı güncel İngiliz Dış Politika önceliklerinin içerisinde önemli bir yer tutan Commonwealth, aslında İngiliz Dış Politikası'nda tuttuğu yer bakımından ABD'den sonra, AB'den önce gelmektedir.⁴² Commonwealth, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun eski sömürgelerini bir arada tutan ve daha çok ekonomik ve kültürel hedefleri olan bir organizasyon gibi görülebilir. Aslında yapı olarak dünyanın dört bir yanından üyeleri olan geniş bir koalisyona benzemektedir. Commonwealth, İngilizcede ortak çıkar ya fayda anlamına gelmektedir.

İngiltere, II. Dünya Savaşı sonrası imparatorluğunu kaybettiğini anlayınca, Commonwealth kozuna sarılmıştır. Eski imparatorluk toprakları üzerinde eski kontrollerini sağlayamayacaklarını gören İngilizler, çok sorunlu olan sömürgelerine bağımsızlık verirken diğerlerini bir süre daha ellerinde tutmuşlardır. Örneğin, Hindistan ve Pakistan 1947 yılında bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Yine, 1920'lerden yani İngilizlerin eline geçtiğinden beri İngiltere'nin başını en çok ağrıtan bölgelerden Filistin'de de bir İsrail Devleti'nin kurulması-ABD'nin ve Avrupalıların baskısıyla-kabul edilerek bu bölgeden de çekilmiştir. İngilizler, 1956 yılında eski imparatorluğun en stratejik bölgelerinden biri olan Süveyş Kanalı'nın da ellerinden çıkmak üzere olduğunu gördüklerinde durumun ciddiyetini anlamışlar ve eski sömürgeler üzerinde farklı bir politika izlemeye başlamışlardır.⁴³ Önce, Güneydoğu Asya'da yıllardır ellerinde bulundurdukları ve imparatorluğun bu bölgedeki en önemli toprakları olan Malaya'nın Malezya adı altında bağımsız bir federasyon olmasına izin vermişler ve bu ülkeyi Commonwealth'e katmışlardır. Yine, bu bölgede Malezya'dan ayrılan Singapur da 1965'te Commonwealth'e katılmıştır. İngilizler, bu bölgelerden çekilmiştir çünkü BM Sözleşmesi'ne dahi girmiş olan self-determinasyon ilkesi tüm dünyada büyük bir yankı uyandırmış ve tüm sömürge halklarını bağımsızlık hakkını aramaya yöneltmişti. Ayrıca, İngiliz İmparatorluğu'nun en önemli silahı olan Donanması da eskisi kadar güçlü değildi ve donanmayı bu bölgelerde kontrolü sağlamakla görevlendirmek çok büyük meblağlara mal oluyordu. İşte, İngilizler burada çok akıllı bir işe girişmişler ve başta Güneydoğu Asya ve 1960'ların başlarından itibaren Afrika'da olmak üzere tüm sömürgelerine bağımsızlık vererek, onların gözünde İngiltere'nin meşruiyetini korumasını sağlamışlardır. Artık hepsi İngiltere'yi eski sömürgelerinin iyiliğini isteyen barış yanlısı bir devlet olarak görüyorlardı. Tabii, burada önemli bir nokta da SSCB tehdididir. Çünkü eski sömürgelerin bazılarında komünizme sempati duyan kesimler oluşmaya başlamıştı ve Sovyetler bu bölgeleri sürekli olarak İngiltere'ye karşı kışkırtıyorlardı. Bunu önlemek için yapılması gereken şeylerden biri de bu sömürgeleri komünizme ve dolayısıyla Sovyetler'e kaptırmadan onlara derhal ulus devletlerini yaratmak konusunda yardımcı olmaktır.

Bu dönemde İngilizlerin bağımsızlığını kabul ettiği ve Commonwealth'e üye olmasını sağladığı ülkelerden bazıları şunlardır: Avustralya, Kanada, Zimbabve, Güney Afrika, Seyşeller, Kamerun, Malezya, Malta, Kıbrıs, Pakistan, Hindistan, Gana, Nijerya, Trinidad ve Tobago, vb.

⁴² Fienberg, H. , “The Second Sphere: Britain’s Focus on Commonwealth and Empire As a Stumbling Bloc in the Pursuit of a European Community” , (Çevrimiçi), <http://www.hfienberg.com/ec/britcommon.html>. (24.1.2009).

⁴³ Darwin, J. , “Britain, the Commonwealth and the End of Empire” , (Çevrimiçi), <http://www.bbc.co.uk/history> (20.1.2009).

Aslında İngilizlerin, eski sömürgelerini kendi kontrolü altında bulunan Commonwealth'e üye yapmaları oldukça büyük bir başarıdır. Bu başarının arkasında yatan en önemli politika ise İngilizlerin yine kendilerine özgü pragmatizmi kullanarak eski sömürgelerine Commonwealth'in onların ekonomik iyiliği için olduğunu kabul ettirebilmesidir. Bu politikanın en önemli simgelerinden biri de İngiliz Kraliçesi II. Elizabeth olmuştur. Elizabeth, Commonwealth'e üye olan devletlerin halkları tarafından çok sevilmekte ve takdir edilmektedir. İşte, bu faktör İngilizlerin kraliyet ailesine neden bu kadar önem verdiğini gösteren önemli bir sebeptir. İngiliz Dış Politikası'nı yürütenler, Kraliçe'nin eski imparatorluk toprakları üzerindeki meşruiyetini sonuna kadar kullanıyorlar.

Commonwealth'e üye ülkeler ile yapılan ticaret İngiliz Ekonomisi içerisinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta bu örgütün henüz tam anlamıyla teşkilatlanmadığı ve üye sayısının çok az olduğu 1950'lerde bile İngiltere'nin yaptığı ihracatın %54'ü ve ithalatının da %49'u Commonwealth ülkelerinden ibaretti⁴⁴. Bu oran bugün itibarıyla azalmış olsa da hala önemli seviyelerdedir.

İngilizler, Soğuk Savaş sırasında *Pax Britannica* döneminden kalma toprakları ile ilgili önemli problemler de yaşamışlardır. Süveyş Krizi'nden daha önce bahsetmiştik. İngilizler, Süveyş Krizi'nin ardından bu bölgedeki askeri güçlerini 1967 tarihinde çekmişlerdir. Yine, Afrika'da eski adıyla *Rhodesia* yeni adıyla da Zimbabwe adı verilen ülkede de önemli problemler yaşamışlar ve bu ülkede yaşanan iç çatışmalar İngiltere'ye büyük miktarda ekonomik kayıplar yaşatmıştır. Akdeniz Coğrafyası'nda ise Malta çok başarılı bir örnek olarak kendi bağımsızlığını sorunsuz bir şekilde sağlamış ancak Kıbrıs Sorunu 1950'lerin başından itibaren İngilizlerin başını ağrıtmıştır. İngilizler, adanın güneyindeki *Dikelya* ve *Ağratur* üslerini kendi kontrolleri altında tutacak her türlü antlaşmaya evet diyecek olmalarına rağmen adada yaşayan Rumlar ve Türkler arasında bir anlaşmanın sağlanamaması İngiltere'yi de olayların içine çekmiştir. Hâlbuki İngilizler, kendileri için önemli olan üsleri kontrol altına almışlardır, yani adanın geri kalanında kimin egemen olduğu ya da olacağı çok da önemli değildir. Ancak, çok istemelerine rağmen bu konudan kendilerini bir türlü soyutlayamamışlar ve en sonunda bu problemi kendi başlarına çözemeyeceklerini görünce topu AB'ye atmışlardır.

En büyük problemi ise Falkland Adaları konusunda yaşamışlardır. Güney Atlantik Bölgesi'nde Arjantin'e çok yakın bir adalar grubu olan Falkland ya da diğer ismiyle *Malvinas* Adaları, imparatorluk döneminde İngilizlerin kontrolüne girmiş ve Güney Amerika'yı denetleyen önemli bir üs haline gelmişti. İngilizler, Antarktika üzerindeki iddiaları için de önemli bir unsur oluşturan Falkland Adaları'na bağımsızlık vermemiş ve direkt olarak kendisine bağlı tutmuştur. Bölge ülkelerinden Arjantin ise kendisine coğrafi anlamda çok yakın olan bu adaları İngilizlerden almak istemiş ancak İngilizler karşı çıkınca da bu bölgede bir savaş çıkmıştı. Arjantin, bölgenin en önemli ülkesi olarak gücünü göstermek ve Antarktika Bölgesi'ne giden yolların kontrolünü sağlamak istiyordu. İngilizlerin eski imparatorluk topraklarına bağımsızlık vermesi, Arjantin Hükümeti'ni de tetiklemiş, bu bölgeye yapılacak bir saldırı durumunda İngilizlerin fazla üstelemeden bu adaları kendilerine bırakacaklarını düşünmeye itmişti. Bilindiği gibi bu düşünce ters tepmiş ve Margaret Thatcher'in Başbakanlığı sırasında çıkan Falkland Adaları Savaşı'nı İngilizler, dezavantajlı coğrafi konumlarına rağmen kazanmışlardır.

⁴⁴ Fienberg, op. cit.

Falkland Adaları için verilen savaş şunu göstermektedir. İngilizler, her ne kadar imparatorluklarını kaybedip eski güçlerinden uzaklaşmış olsalar da kendileri için çok stratejik olan bölgeleri her ne pahasına olursa olsun ellerinde tutmayı sürdüreceklerdir. Falkland Adaları, Antarktika üzerindeki İngiliz iddiaları açısından çok önemli bir hukuksal dayanak oluşturduğundan (Falkland Adaları'nın Antarktika'nın uzantısı olduğu iddiası) ve bu bölgede herhangi bir İngiliz üssü olmamasından dolayı, İngiltere bölgede etkinliğini sürdürebilmek için savaşı göze almıştır⁴⁵.

Bugün İngilizlerin elinde Falkland Adaları'na benzeyen tam 14 üs daha vardır. Çoğu da Güney Atlantik (Saint Helena, South Georgia and Sandwich Islands), Kuzey Atlantik ve Karayipler (Anguilla, Bermuda, Virgin Islands, Cayman Islands, Montserrat, Turks and Caicos Islands) bölgesinde yer almaktadır. Ancak bunların dışında Cebelitarık (Gibraltar), az önce bahsettiğimiz Kıbrıs'taki Ağratur ve Dikelya, İngiliz Antarktika'sı, Hint Okyanusu'nda bir ada ve Pasifik'te Pitcairn Adası da İngilizlerin denizlerde ve okyanuslarda ne kadar etkin olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü gibi İngilizler, imparatorluklarını kaybetmelerine rağmen eski sömürgeleri ile bağlantılarını kesmemişler siyasi ve askeri olarak kendilerine bağlı tutamadıklarını Commonwealth aracılığıyla ekonomik ve kültürel anlamda etkilemeyi sürdürürken, bir kısmını da birer hava ve deniz üssü olarak kendilerine bağlı tutmaya devam etmişlerdir. Demek ki, yok olan Britanya İmparatorluğu perde arkasında ve İngiliz devlet adamlarının beyinlerinde yaşamayı sürdürmektedir. İngilizler bu realiteyi uluslararası gündemden soyutlamayı ise başarmışlardır.

İngilizlerin yaptıklarını yeni tür bir koloncilik olarak adlandıranlar da vardır. Örneğin, Immanuel Wallerstein, Commonwealth'i yeni tür koloncilik en güzel örneği olarak görür. Ona göre, Commonwealth üyesi ülkeler resmi olarak bağımsızdır ancak politik ve ekonomik anlamda bağımlılıkları sürmektedir. Kolonilerde yaratılan yerel elitler ise bağımlılığın sürdürülebilmesinde en önemli araç olmaktadırlar.⁴⁶

Kanımsa Immanuel Wallerstein'in görüşleri özellikle Afrika'daki eski sömürgeler ve küçük ada ülkeleri için doğrudur. Ancak, Hindistan, Pakistan, Kanada gibi Commonwealth üyesi ülkelerin politik ve ekonomik anlamda İngiltere'nin etkisinde olduğunu iddia etmek oldukça iddialı bir düşüncedir. Onların yakınlıkları en fazla kültürel ve sosyolojik anlamda olabilir. Yine de Commonwealth'in İngilizlerce düşünülmüş çok önemli bir jeopolitik silah olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bugün itibariyle İngiltere hala hangi jeopolitik tercihi seçeceğine daha tam olarak karar vermemiştir. Her ne kadar ABD ile kurulan özel ilişki İngiliz Dış Politikası'nı yönlendiriyor gibi görünmesine rağmen diğer seçeneklerin de tamamen reddedildiği söylenemez. Evet bugün İngiltere, ABD ile birlikte Afganistan'da, Irak'ta ortak askeri operasyonlara katılıyor ve her iki ülke ortak çıkarların üzerini sıklıkla vurguluyor ancak İngiliz Kamuoyu'nda ve devlet kademesinde ABD'lilere karşı kuşku duyulmuyor da değil. Bugün İngiltere'nin tecrübesinden ve imparatorluk geleneğinden yararlanan ABD'nin ileride

⁴⁵ Child, J. , “Antarctica and Argentina Geopolitical Thinking” , **Department of Spanish and Latin American Studies, The American University Journal**, 2001.

⁴⁶ Gogstad, C. , “Contemporary Trends Within the Commonwealth” , (Çevrimiçi), www.plu.edu/~dmc/gallery/MDP/gogstad/pdf/commonwealth.pdf (24.1.2009).

İngiltere’yi bir kenara atıp tam bir hegemonya kuracağına inananlar da kamuoyunun önemli bir kesimini oluşturuyor. Bu nedenle, özellikle bu kesim, İngiltere’nin eskiden olduğu gibi tam anlamıyla kendine özgü bir dış politika izlemesini istiyor.

İngiltere, bugün tam anlamıyla bir bekleyiş sürecini yaşıyor. ABD’nin karşısına önemli bir engel çıkması ya da bu ülkenin küresel liderliğini daha fazla sürdüremeyecek konuma gelmesi durumunda, İngiltere muhtemelen diğer tercihlerine yönelecek. Zaten, bu nedenle son zamanlarda AB Projesi ile ilgilenmeye başlamış durumda. İleride eğer AB’yi ABD’nin yerine ikame etmek zorunda kalırsa, AB’nin yapılandırılmasında hep geri planda kalmış bir aktör olarak görülmek istemiyor. İşleyişe doğrudan etki edip muhtemel bir rota değişikliği durumunda bu birliğin kendi dış politika önceliklerine uygun bir yapıya kavuşmuş olmasını görmek İngilizlerin AB ile ilgili temel hedefi.

Ancak, İngilizlerin Commonwealth’i dışlayacağını ve onu ortadan kaldıracığını göz önünde bulundurmamak oldukça yanlış olur. İngiltere, bu örgüt sayesinde hem psikolojik hem ekonomik hem de siyasi anlamda sağlamış olduğu meşruiyetin farkında olduğu için, ister ABD ile devam etsin ister AB’ye yönelsin Commonwealth’ten asla vazgeçmeyecektir. Hatta Commonwealth’in İngilizler için AB’den daha ön planda olduğunu bile söyleyebiliriz.

Kısacası, İngilizler önümüzdeki dönemde de dünya jeopolitiğine şekil vermeyi sürdürecektir gibi görünüyorlar. Yapacakları tercih hem kendileri hem de dünya için çok önemli. Kısa ve orta vadede ise Amerikan kartını oynamak İngilizlerin temel politikası olacak gibi görünüyor.

KAYNAKÇA

- Child, J. , “Antarctica and Argentina Geopolitical Thinking” , **Department of Spanish and Latin American Studies, The American University Journal**, 2001.
- Cini, M. , “**European Union Politics**” , London, Oxford University Pres, 2007.
- Curtis, M. , “The Future of British Foreign Policy” , (Çevrimiçi), http://www.ukwatch.net/article/the_future_of_british_foreign_policy (21.1.2009).
- Darwin, J. , “Britain, the Commonwealth and the End of Empire” , (Çevrimiçi), <http://www.bbc.co.uk/history> (20.1.2009).
- Denman, R. , “British Foreign Policy Remains Based On Two Illusions” , **International Herald Tribune**, January 6, 1999.
- Ferguson, N. , “Hegemony or Empire?” , **Foreign Affairs**, September/October 2003.
- Fienberg, H. , “The Second Sphere: Britain’s Focus on Commonwealth and Empire As a Stumbling Bloc in the Pursuit of a European Community” , (Çevrimiçi), <http://www.hfienberg.com/ec/britcommon.html>. (24.1.2009).
- Fromkin, D. , “The Importance of Being English: Eyeing the Sceptered Isles” , **Foreign Affairs**, September/October 1999.
- Gardiner, N. , “Gordon Brown and the Future of the US-UK Alliance” , **WebMemo**, no.1529, June 27, 2007.

- Gardiner, N. , McNamara, S. , “The EU Lisbon Treaty: Gordon Brown Surrenders Britain’s Sovereignty” , (Çevrimiçi), <http://www.heritage.org/Research/Europe/wml1840.cfm> (23.1.2009).
- Gogstad, C. , “Contemporary Trends Within the Commonwealth” , (Çevrimiçi), www.plu.edu/~dmc/gallery/MDP/gogstad/pdf/commonwealth.pdf (24.1.2009).
- Hobsbawm, E. , “**Kısa 20.yüzyıl 1914–1991: Aşırılikler Çağı**” , İstanbul, Everest Yayınları, 2006.
- Hobsbawm, E. , “**Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm**” , İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008.
- Hoefle, J. , “British Geopolitics and the Dolar” , **EIR**, 16 May 2008.
- İlhan, S. , “**Jeopolitik Duyarlılık**” , İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003.
- Kennedy, P. , “**Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**” , İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Lacoste, Y. , “**Büyük Oyunu Anlamak**” , İstanbul, NTV Yayınları, 2008.
- Lawson, D. , “David Miliband” , **Prospect Magazine**, Issue 151, October 2008.
- Lefebvre, M. , “**Amerikan Dış Politikası**” , İstanbul, İletişim Yayınları.
- Lennkh, L. , “Why do the British Dislike the EU?” , (Çevrimiçi), <http://www.theyorker.co.uk/news/features/1887> (23.1.2009).
- Louis, W.R. , “American Anti-Colonialism and the Dissolution of the British Empire” , **International Affairs**, vol 61, n.3, Summer 1985.
- Menon, A. , “European Puzzle” , **Prospect Magazine**, Issue 104, November 2004.
- Nye, J. , “**Yumuşak Güç**” , İstanbul, Elips Kitap, 2005.
- Porter, B. , “British and American Imperialisms Compared” , **History News Network**, 26th June 2006.
- Reynolds, P. , “Suez: End of Empire” , (Çevrimiçi), http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5199392.stm (21.1.2009).
- Saltaire, L. W. , “The Collapse of British Foreign Policy” , (Çevrimiçi), <http://www.chathamhouse.org.uk> (20.1.2009).
- Sander, O. , “**Siyasi Tarih**” , c.2, Ankara, İmge Kitabevi, 2007.
- Tezkan, Y. ve Taşar, M. , “**Dünden Bugüne Jeopolitik**” , İstanbul, Ülke Kitapları, 2002.
- Uçarol, R. , “**Siyasi Tarih: 1789–1999**” , İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.
- Williams, P. , “The Europeanisation of British Foreign Policy and the Crisis in Zimbabwe” , **POLSIS European Research Institute Journal**, 5 June 2002.
- Zakaria, F. , “How America Can Survive the Rise of the Rest” , **Foreign Affairs**, May/June 2008.